

Uluslararası Türkoloji Araştırmaları ve İncelemeleri Dergisi
E-ISSN: 2564-629X
Cilt/Volume 9 Sayı/Issue 1; Haziran/June 2024

Geliş/Received: 03.03.2024 Kabul/Reviewed: 29.06.2024
Original Research Article/Orijinal Araştırma Makalesi

Osmanlı Yer Adları Adlı Eserdeki Cezayir Yer Adları ve Bugünkü Durumları

İbrahim Ethem Özkan¹

Özet

Bu çalışmada, 2019-2020 eğitim öğretim yıllarında Cezayir 2 Üniversitesinde görevlendirildiğimizden dolayı bulunduğumuz Cezayir'deki yer adları üzerinde durulmuştur. Üç yüz yirmi sekiz yılı aşkın bir süre Osmanlı Devleti yönetiminde yaşayan ülkenin yer adları ile ilgili bir çalışma yapılması gerekli görülmüştür. Yer adlarına yönelişin öncelikle Osmanlı kaynaklarında bu coğrafya ile ilgili kullanılan yer adlarını tespit etme durumunu ortaya çıkarmıştır. Bu düşünceden hareketle öncelikle Osmanlı kayıtlarından yararlanılarak oluşturulan Osmanlı Yer Adları adlı eser temel kaynak olarak kullanılmıştır. Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmış ve sözü edilen eser baştan sona taranarak tespit edilen Cezayir yer adları alfabetik olarak sıralanarak tablo haline getirilmiştir. Daha sonra bu yer adlarının günümüze kadar geçen süreçte değişikliklere uğrayıp uğramadığı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Yer adlarının bugünkü kullanımlarına da tabloda yer verilerek çalışma sonlandırılmıştır. Sonuç olarak Osmanlı Devleti resmi kayıtlarından tespit edilmiş bu yer adları, günümüzde de Cezayir coğrafyasında çok fazla değişikliğe uğramadan kullanıldığı belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Cezayir, Yer adları, Osmanlı yer adları, Onomastik, Türk egemenliği

Algerian Toponyms in the Book of Ottoman Toponyms and Their Present Situation

Abstract

In this study, we focused on toponymy in Algeria, where we were assigned to Algeria 2 University in the 2019-2020 academic years. The idea of doing a study on the toponymy of the country, which lived under the rule Ottoman State for more than three hundred and twenty eight years, arose. Our focus on toponymy has primarily led to the identification of toponymy used in Ottoman sources related to this geography. Based on this idea, the work called "Osmanlı Yer Adları", which was created primarily by using Ottoman records, was used as the main source. The work was scanned from beginning to end, and the identified Algerian toponymy were listed alphabetically and turned into a table. Then, it was tried to reveal whether these toponymy have undergone changes in the period until today. The study was concluded by including the current uses of toponymy in the table. As a result, these toponyms, which were determined from the official records of the Ottoman Empire, are still used in the Algerian geography without much change today.

Keywords: Algeria, Toponymy, Ottoman toponyms, Onomastics, Turkish hegemony

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, eozkan@nevsehir.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3840-8242

Giriş

Bu araştırma Tahir Sezen'in Osmanlı Yer Adları adlı eserinde bulunan Cezayir yer adlarının tespiti ve bu adların geçmişten günümüze nasıl kullanıldığının incelenmesi hakkındadır. Adbilimi kısaca ele alındıktan sonra Sezen'in söz konusu eserine değinilecek ardından Cezayir yer adlarının değişim süreci üzerinde durulacaktır. Çalışma, 2019-2020 Eğitim-Öğretim yılında Yunus Emre Enstitüsü aracılığıyla Cezayir'e görevlendirilmem sırasındaki araştırmaların bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Cezayir 2 Üniversitesi (Ebu'l-Kasım Sa'dallah Adına) Arap Dili ve Edebiyatı ve Doğu Dilleri ve Edebiyatları Fakültesi Türk ve Rus Dili Bölümü'nde neredeyse bir seneye yakın bir süre verilen Lisans ve Lisansüstü derslerinde bu konu üzerinde de ayrıca durulmuştur. Derslerin dışındaki süreçte de Cezayir'de bulunan Türk varlıklarıyla ilgili bilgiler araştırılmıştır.

İnsanoğlunun bilinen yazılı ilk kaynaklarından bu tarafa gerek kişi gerekse de yer adları konusunda hiçbir adın tesadüf sonucu verilmediği iddia edilebilir. Cezayir yaklaşık üç yüz yıl Türk hâkimiyetinde bulunmuştur. Geçmişten bugüne bölgede yoğun bir Türk nüfusunun yerleşikliğinden söz edilebilir. Bu durum Cezayir'in Türk kültürünün dağılım alanlarından biri olarak ele alınması gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Bölgedeki yer adları üzerine adbilimi çerçevesinde yapılacak bir çalışma kültürün adlar aracılığıyla nasıl yayıldığını da gösterecektir.

Bu çerçevede Cezayir'de geçirilen süreçte yer adlarına özel bir ilgi gösterilmiştir. Öncelikle Tahir Sezen'in Osmanlı Yer Adları eserine başvurulmuş ve burada Cezayir ile ilgili yer adları tespit edilmiştir. Sezen, Osmanlı kayıtlarında Cezayir bölgesiyle bağlantılı otuz beş yer adına yer vermiştir. Bu araştırma doğrultusunda Sezen'in tespit ettiği yerlere ulaşılmış, buralarda yerleşik insanlarla görüşülmüş ve yer adlarının bugünkü durumları verilmiştir.

Kuramsal Çerçeve

Adbilim (Onomastik) yani özel adlar bilimi dil çalışmalarında coğrafyanın nasıl tanınıp, tanımlandığını yani mekânın nasıl vatanlaştırıldığının bulunması açısından önemli bir yere sahiptir. Bir yere ad vermenin doğrudan o yer üzerinde hâkimiyet iddia etme ve hâkimiyet kurma ile bağlantılı olduğu söylenebilir. İnsan, yaşadığı coğrafyayı ad vererek kendine ait kılar ve bu açıdan ad verme kimlik inşa etme sürecinin bir parçası biçiminde değerlendirilmelidir. Geçmişten günümüze verilen adların incelenmesiyle belirli bir coğrafyada yaşayan insanın sosyolojik, ekonomik durumu ve dünyayı algılayış ve tanımlayış hakkında bilgilere ulaşılmaktadır. Bu alanda dünya üzerinde birçok çalışmaya imza atılmıştır.

"Özel ad bilim" olarak Türkçeleştirilen onomastik, "özel ad niteliği taşıyan kişi ya da yer adlarının köken ve gelişimini inceleyen sözlük bilimin bir dalıdır" (Vardar, 2007, s. 158). Türkçesi "yer adları bilimi" olan toponimi (Alm. Toponymie, Fr. Toponymie, İng. Toponymy) "yer belirten özel adları inceleyen" (Vardar, 2007, s. 224) bir dal olarak onomastiğin alt biçiminde değerlendirilmektedir. Hasan Eren'e göre dil bilgisinin yeni bir kolu olan bu alan "yer adlarını yapı, anlam ve köken bakımlarından açıklamaya çalışır" (Eren, 1965: 155). Bu doğrultuda yerleşim yerlerinin ve coğrafi bölgelerin adları göz önünde tutulur ve bu alanın da üzerinde durduğu konu bakımından alt dallarından söz edilebilir (1965, s. 155). Yer adları çalışmaları, verilen yer adlarının da dilin işleyişiyle ilgili olduğunu ortaya koyar. Dolayısıyla bu adlar dilin fonetik kurallarından anlamlandırma süreçlerine kadar birçok unsurunu içinde taşır (1965, s. 156). B. E. Budagov'a göre "coğrafi adlar tarih boyunca ve tarihsel olaylara bağlı olarak ortaya çıkar. Belirli tarihsel olaylara bağlı olur; halkın yaşamı ile yakından ilgilidir" (Budagov, 1996, s. 355). Ona göre yer adları, özellikle coğrafi olanlar, uzun süre değiştirilmeden saklanarak tarihî birer anıta dönüşür (1996, s. 356). Bu açıdan yer adlarının değişmesi tarihte hüküm süren iktidarların değişmesiyle bir arada değerlendirilebilir. Halil İncalcık da yere ad vermenin yalnızca bir dil olayı olmadığını vurgular ve şunları dile getirir: "Muhtelif kavimler tarafından iskân devirleri, sosyolojik ve folklorik muhiti bilinmeden ele alınan bir yerin adı yalnızca muayyen bir tarihte arz ettiği lingüistik hususiyetlerden hareket edilerek tahlil olunduğu zaman bunun bazen

bizi ne kadar yanlış neticelere sürükleyebileceği birçok misallerle malûm bir keyfiyettir [...] Bir yer veya şahıs adı ekseriya kendi orijinal hücrelerinde uzun devirlerin etnik, sosyal ve lingüistik tesirlerini mezc ve muhafaza eden canlı bir bilgidir” (İnalçık, 1956, s. 223-236).

Dünya üzerindeki her insan topluluğunda olduğu gibi Türk milleti de ulaştığı geniş coğrafyada karşısına çıkan bütün coğrafi konumlara (dağ, ova, nehir, ırmak vb.) ve yerleşim yeri hâline getirdiği yaşam alanlarına ad verme ihtiyacı duymuş ve gerçekleştirmiştir. Bunu insanın etrafını tanıma ve tanımlama ihtiyacına da bulunduğu coğrafyayı vatanlaştırma ihtiyacına da bağlanabilir. 1516 yılında Osmanlı padişahının haberi olmadan iki kahraman denizci tarafından Türklerin yönetimine geçen Cezayireli’nde Osmanlı Devlet teşkilat yapısına benzer bir yapı kurulmaya çalışılır. 1529’da Osmanlı’ya bağlanan Cezayir ile sonradan fethedilen Trablusgarp ve Tunus’un Garp Ocakları adı verilen muhtar bir idareleri kurulur (Tütüncü, 2013, s. 16).

Barbaros Hayrettin Paşa Osmanlı hizmetine girdikten sonra idaresinde bulunan Cezayir, Beylerbeyilik olarak kendisine verilmiştir. Cezayir’in idaresi esasen Barbaros Hayrettin Paşa tarafından kurulmuş olmakla beraber üç asır boyunca büyük değişikliklere uğramıştır. Cezayir’in idaresi; genel olarak Beylerbeyiler Devri (1518–1587), Paşalar Devri (1587–1659), Ağalar Devri (1659–1671) ve Dayılar Devri (1671–1830) olmak üzere dört evreye ayrılmaktadır (Toprak, 2012, s. 227).

Garp Ocakları veya Mağrib Ocakları adıyla bilinen Cezayir, Trablusgarp ve Tunus Osmanlı egemenliğine girdikten sonra başlangıçta ortak bir yönetim tarzıyla idare edilmişlerdir. İlerleyen süreçteki dönemlerde ayrı ayrı yönetim tarzları oluşturularak bilinen Osmanlı idari yönetim sistemi olan eyalet sistemine geçilmiştir. Bu eyalet saliyâneli eyalet sistemiyle doğrudan merkez yönetimine bağlı olarak yönetilmiştir. Darü’l harb durumunda bulunan garp ocakları, sürekli bir savaş alanı konumunda olduğundan deniz aşırı eyaletlere yeniçeri ve cephane (gemi, savaş malzemesi, kereste, yelken, zift vb.) öncelikle merkezden gönderilirdi. Hem bölgenin İdari ve askerî otoritesinin hem de merkezî idarenin bir temsilcisi olması hasebiyle beylerbeyinin yönetsel gücü başlangıçta merkezî otoritenin gönderdiği askerlerle karşılanırken, sonraki süreçte Anadolu’nun çeşitli bölgelerinden, adalardan ve az sayıda da olsa Rumeli’den devşirilip gönderilen Türk askerleriyle oluşturulmuştur (Çetin, 2002, s. 926).

Osmanlı hâkimiyetindeki Cezayir’deki yer adlarıyla ilgili en kapsamlı bilgilerin olduğu çalışma Sezen’e ait Osmanlı Yer Adları kitabıdır. Uğur Ünal, bu çalışmanın nasıl ortaya çıkarıldığını ve içeriğini kitabın son baskısı için hazırladığı “Ön söz”de şöyle belirtir:

Günümüzde Osmanlı Devleti’nin bakiyesi durumunda olan kırktan fazla ülkenin tarihi ve kültürü üzerine araştırma yapanlar, bu coğrafyada yer alan idarî birimlerin ad ve idarî statülerinin değişmesi sebebiyle yerlerinin tespitinde güçlük yaşamaktadırlar. Bu sebeple konuyla ilgili çalışan kişi ve kuruluşların çalışmalarını kolaylaştıracak yer adları kılavuzuna ihtiyaç duyulmuş, bu ihtiyacı gidermek için Genel Müdürlüğümüz personeli Tahir Sezen’e sözlük mahiyetinde bir başvuru kitabı hazırlama görevi verilmiştir. “Osmanlı Yer Adları” ismiyle hazırlanan kitabın 2006 yılında ilk baskısı yapılmıştır. Araştırmacılar tarafından büyük ilgi gören bu kitabın birinci baskısındaki eksiklikler giderilmiş, yeni ilavelerle hacmi genişletilmiş, ancak Tahir Sezen’in vefatıyla ikinci baskı aşamasına geçilememiştir. Eldeki çalışma dosyaları Genel Müdürlüğümüz personeli Arif Torun ve Osmanlı Arşivi Yayın Koordinatörlüğü personeli tarafından incelenerek gerekli ilave ve kontroller yapılmıştır. İlk baskıda yer almayan çok sayıda idarî statüdeki yer adları da sonradan çalışmaya dâhil edilmiştir. Çalışmanın başında ilk dönem için “Tahrir Defterleri” son dönem için ağırlıklı olarak Tanzimat’tan sonra hazırlanan “Devlet ve Vilayet Salnameleri ile Vekiller Heyeti (Bakanlar Kurulu) Kararları, Düsturlar” kullanılmıştır. Ayrıca valiliklerce hazırlanan il yıllıklarından da faydalanılmıştır (Ünal, 2017, s. V).

Eserin ön sözünde belirtildiği gibi bu çalışmanın yer adları konusunda çalışma yapan, yapacak ve yapmakta olan araştırmacılara oldukça büyük kolaylıklar sunduğu yadsınamaz bir gerçektir. Özellikle Osmanlı coğrafyasında bulunan hemen hemen bütün yerleşim birimlerinin (kayıtlarda bulunan) adları bu çalışmada yer almaktadır.

Tarihin başlangıcından itibaren özellikle iki alanda; kişi ve yer adlarında insanoğlu kendine has adlandırmalar yapmıştır. Bilinen ilk yazılı metinlerden bu tarafa ad ve adlandırma insan hayatında büyük ve önemli bir yer tutmuştur. Varlıkları ve nesnelere bir diğerinden ayırt edilmesini sağlayan onlara verdiğimiz adlardır. Ad; bir kimseyi, bir şeyi anlatmaya, tanımlamaya, açıklamaya, bildirmeye yarayan söz, isim, nam anlamındadır (Akalin, 2011, s. 23). Ayrıca çok ilgi çekici bir yaklaşımla halkbilimciler adı “İnsanın toplumsal ve bireysel kişiliğinin yanı sıra büyüsel ve gizemsel gücünü de belirten simge” diye tarif etmektedirler (Örnek, 1973, s. 11). Ad ve özel ad dediğimiz söz varlıklarının çok çeşitli yönlerden ele alınmasının gerekliliğinin yadsınamaz bir gerçek olduğunun göstergeleri bu tanımlamalarda görülmektedir.

İnsanoğlu, tabiat karşısında önce kendini daha sonra da kendi gözüyle dikkatini çeken özelliklerine göre, çevresini tanımlamaya ve adlandırmaya başlamıştır. Ad ve adlandırma, her türlü varlığı birbirinden ayırmaya yaradığı için, insanlık tarihi kadar eski ve ona paralel olarak gelişen bir olgudur. Adıyla kendini bir başkasından farklı kılan insanoğlu, çevresini de kullanım amacına ve işlevine göre farklı adlandırmayı ihmal etmemiştir. İnsanlar, hem kendi adlarının hem de yer adlarının ne zaman ve nasıl meydana geldiğini, manasının ne olduğunu merak ederek, önce kendi adını, daha sonra da yaşadığı bölgedeki coğrafi adları bu manada hep sorgulamıştır (Şenel, 2013).

Adbilim (onomastique, onomastics, Namenkunde, onomasiologie, onomasiology, Bezeichnungsslehre) olarak adlandırılmaktadır (Aksan, 2009, s. 32). Bu ad altında ele alınabilecek dil çalışmalarının iki grupta toplanabileceğini söyleyen Doğan Aksan bu konuyla ilgili olan anlamlandırmayı şu şekilde yapmaktadır: “Genellikle her dilde özel ad sayılan ögeler üzerinde duran ve özel adları kökenbilgisi, tarihsel gelişme yönünden ve çeşitli dil ve kültür sorunları açısından inceleyen bilimdir. Yer adları üzerinde duran dalı (yeradibilim, toponymie ya da toponomastique) olduğu gibi, kişi adları, coğrafya adları üzerinde çalışan dallar da vardır. Örnek olarak nehir, ırmak, göl gibi su adları üzerinde duran hydronymie, dağ adlarını inceleyen horonymie dallarını gösterebiliriz” (Aksan, 2009, s. 32).

İnsanoğlunun, başlangıçtan bu tarafa sözcükler üzerinde durduğunu ve bu sözcükleri kökenbilgisi yönünden açıklamaya çalıştığı dile getirebilir. Öyle ki özel ad niteliği taşıyan ögeler üzerinde dilcilik tarihi süresince birçok değerli incelemeler olduğu görülmektedir. Dil coğrafyası, sözcük tarihi ve lehçebilim alanlarındaki gelişmelerle birlikte yeni bilimsel inceleme dalları oluşturulmuştur. Belçika’da doğrudan adbilimleri çalışmalarını yürüten “International Centre of Onomastics” adlı bir kuruluş bulunmaktadır. Aynı zamanda bu kuruluşun Uluslararası Komite’si de (International Committee of Onomastic Sciences) kurulmuştur (Aksan, 2009, s. 91-92). Uluslararası alanda da bu alan ile ilgili önemli adımlar atıldığının en önemli göstergeleri olarak bu kurumların oluşturulduğu söylenebilir.

Yöntem

Adlandırmalar adlandırmayı yapan kişi ya da toplulukların dünyaya bakış ve inanışlarını oldukça açık ve net olarak göstermektedir. Biz de çalışma konumuz olan alan ile ilgili adları öncelikle eserden tespitini yaptık. Çeşitli kaynaklardan kontrollerini yapmaya ve yerinde bulunan (Cezayirliler) kişilere sorularak ilerlenmiştir. Cezayir coğrafyasında bulunan yer adlarından otuz beş yer adı “Osmanlı Yer Adları” adlı eserde tespit edildi. Bu yer adları; “*Yer Adı (Latin Harfli), Yer Adı Osm. T. (Arap Harfli), İdari Statüsü, Bağlı Olduğu İdari Birim ve Bugünkü Durumu*” başlıkları altında tablo hâline getirilmiştir.

Bulgular

Tablo 1. Cezayir coğrafyasında Osmanlı yer adları

Nu.	Yer Adı (Latin Harfli)	Yer Adı (Arap Harfli)	İdari Statüsü	Bağlı Olduğu İdari Birim	Bugünkü Durumu
1	Abbasiye (Tubne, Subunae)	عباسيه	Antik Şehir	Kostantina	Abbassia عباسية
2	Ahdar	احضر	Kaza (Dağ)	Vahran	Tespit edilemedi
3	Annâba (Bune)	عنايه (بونه)	Şehir	Cezayir Eyaleti	Annaba عناية
4	Bâdis	بادس	Kasaba	Cezayir	Badis بادنس
5	Bagâya	باغاه	Şehir	Cezayir	Bejaia بجايه
6	Biskra (Biskratünnahl) Vescera	بسكرة	Kasaba Vilayet	Kostantiniye Cezayir	Biskra بسكرة
7	Bu'ar	بعار	Kasaba	Cezayir	Biar الابيار
8	Cerdi	جردي	Kasaba	Cezayir	Tespit edilemedi
9	Cezayir	جزاير	Eyalet	Cezayir-i Garb Mağrib	Algérie الجزائر
10	Ciceli Djidjeli	جيجه لى	Kasaba Vilayet	Kosantine Cezayir	Jijel جيجل
11	Duveyra	دويره	Kasaba	Cezayir	Douira دويرة
12	Frenda (Frendah)	فرنده	Kasaba	Cezayir	Frenda فرنده
13	İtil-Erbaa	ايت الاربعه	Kasaba (iki kasaba) (Cercera)	Cezayir (Curcura dağında)	Tespit edilemedi
14	Kala (le kalle)	قاله	Nahiye Şehir	Ksantina-Cezayir AnnabaVilayeti- Cezayir	El Kala القالة
15	Kal'ayı Benireşid	قلعه بنى رشيد	Kasaba	Vahran-Cezayir	Kalâa des beni Rached قلعه بنى راشد
16	Kasru'l Fülus	قصر الفلوس	Kasaba	Vahran-Cezayir	Tespit edilemedi
17	Kostantine Kosantine	قوستانتينه قسنتينه	Sancak(1578- 88) Eyalet	Cezayir Cezayir	Constantine قسنطينة
18	Mağrib i Evsat	مغرب اوسط	Ülke	Cezayir	Şu an böyle bir adlandırma yok.
19	Mede'a Lemdiya	مدعا (لمديه)	Kasaba	Cezayir	Médéa المدية
20	Merse'd-decac	مرسى الدجاج	Kasaba (İskele)	Cezayir	Mers el djaje مرسى دجاج
21	Merse'l-haraz	مرسى الحراز	Kasaba (İskele)	Cezayir	Tespit edilemedi
22	Merse'l-kebir	مرسى الكبير	Liman kenti	Vahran-Cezayir	Mers el kébir مرسى الكبير
23	Meskere	مسكرة	Şehir	Cezayir	
24	Mostegânem	مستغانم	Kaza(1534- 1882) Vilayet	Vahran-Cezayir Cezayir	Mostaganem مستغانم
25	Müstegânim	مستغانم	Kaza(1539- 1833)	Cezayir Eyaleti	Mostaganem مستغانم
26	Oran (Vahran)	اوران	Eyalet(1534- 1882)	Cezayir	Oran وهران
27	Setif	ستيف	Kaza Vilayet	Ksantina-Cezayir Cezayir	Sétif سطيف

28	Seydi bin Abbas	سیدی بن عباس	Kaza(1843)	Vahran-Cezayir	Sidi bel Abbés سیدی بلعباس
29	Seydi Akabe	سیدی عقبه	Kasaba (19.Y.Y.)	Ksantina-Cezayir	Sidi Okba سیدی عقبه
30	St. Denis Dö-siğ	سنت دنس دوسیغ	Kasaba (19.Y.Y.)	Vahran-Cezayir	Saint denis Du sig
31	Şerşel (Ant.Yula)	شرشل	Kent	Cezayir El-Büleyde Roma dönemi Cezayir Merkez	Cherchell شرشل
32	Tenes	تنس	Kasaba (19.Y.Y.)	Vahran-Cezayir	Ténés تنس
33	Tilimsan	تلمسان	Şehir(1530- 1835)	Vahran-Cez. Osm. Vahran-Cez. Fran.	Tlemcen تلمسان
34	Tizbiyazi	تیز بیوزی	Şehir(1835)	Cezayir	Tizi Ouzu تیزی فزی
35	Zab	زاب	Kent	Ksantina-Cezayir Berberilerin Yoğun olduğu bölge	Monts du zab Zab

Yer adları; birey ve o bireylerin oluşturduğu topluluk yani milletlerin maddi ve manevi edinimleri ve kültürel değerleri açısından en önemlilerden başta gelenidir. Bu adlandırmalara bakarak o toplumun sosyal ve kültürel anlayış ve yaşayışları hakkında fikir sahibi olunabilir. Kişi adı, yer adı veya herhangi başka özel adın kullanım alanının genişlemesiyle değişimin kaçınılmaz olduğu ifade edilmektedir (Aksan, 2009, s. 93). Yer adları çalışmalarının Adbilim çalışmaları içinde en kapsamlı olanı olduğu düşünülmektedir (Aksan, 2009, s. 101).

Yer adları sıradan sözcükler değildir. Hepsinde gizli bir anlam vardır. Bu anlam çözüldükçe bölgenin tarihî, siyasi, ekonomik vb. birçok gerçeği aydınlanmış olur. Basit anlamda arazinin toprak ve bitki örtüsü, hayvan çeşitleri, tabii kaynakları ile ilgili bilgiler elde edilebilir. Bunun yanı sıra yer adlarında bölgeye yerleşmiş oymak, aşiret ve cemaatler ile ilgili; meydana gelmiş tarihi olaylara, bölgede yaşamış ünlü kişilere ve halk kahramanlarına ait bilgileri bulmak da mümkündür. Aynı zamanda dilin tarihi gelişimi de yer adları üzerinden takip edilebilir. Dilin bazı tarihî şekilleri, kullanımları yer adlarında bozulmuş olsa bile hala yaşamaktadır. Yer adları, insanoğlunun araziye yakıştırarak ad koyma hususundaki zenginlik ve zevkinin de bir göstergesidir. Yer adları, bir coğrafyanın, nasıl vatan hâline dönüştürüldüğünün kanıtıdır (Şenel & Yavuz, 2013, s. 2241-2242).

Siyasi ve tarihî literatürde Garp Ocakları hakkında “eyalet, niyabet, emaret, cumhuriyet, krallık, barbar devletleri” gibi anlamlara gelen “régence, régency, barbary régencies, states of barbary, etats barbaresques, régence de Tunisie, régence de Tripoli, royaume d’Alger” gibi adlandırmalar kullanılmıştır. Osmanlı kaynaklarında ise; “Beylerbeyilik” terimi geçmektedir. Merkezden uzaklıkları, halkının bir kısmının göçebe oluşu, yöneticilere iç işlerinde yarı müstakil bir yönetim modelin sağlandığından başka, zamanla yöneticilerin seçimle iş başına gelmeleri gibi nedenlerle bu adlandırmalar etkili olmuştur (Çetin, 2002, s. 926).

Sonuç

Sonuç olarak Osmanlı Devleti resmî kayıtlarından tespit edilmiş bu yer adları, günümüzde de Cezayir coğrafyasında çok fazla değişikliğe uğramadan kullanılmaktadır. Geniş bir coğrafyada uzun yıllar hüküm süren Osmanlı Devleti, diğer coğrafyalarda olduğu gibi Cezayir’de de yerel halkın diline, dinine ve kültürel değerlerine müdahalede bulunmamıştır. Coğrafyaya geldiği ilk günden terk ettiği son güne kadar alanda bulunan yer adlarıyla ilgili bir tasarrufta bulunmadığı görülmektedir. Bunu söylerken şu da ifade edilmelidir. Türk nüfusun yerleştiği büyük yerleşim yerlerinde özellikle başkent Cezayir’de Türklerle birlikte yeni oluşan bazı semt ve yerleşim alanı adlarında Türkçenin izleri bulunmaktadır. Günümüzde de bu yer adları hâlen yaşatılmaktadır.

Kaynakça

- Akalın, Ş. H. (2011). *Türkçe sözlük*. Türk Dil Kurumu.
- Aksan, P. D. (2009). *Her yönüyle dil ana çizgileriyle dilbilim*. Türk Dil Kurumu.
- Budagov, B. E. (1996). Coğrafi toponimi. *Türk Kültürü*(398), 355-370.
- Çetin, A. (2002). Garp ocaklarında Türk varlığı. *Türkler Ansiklopedisi* (s. 926-935). Yeni Türkiye Yayınları.
- Eren, H. (1965). Yer adlarımızın dili. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, 1965(13), 155-165.
- Gündüz Önal, A., & Şenel, M. (2016). Yer adları(toponimi) açısından Divanü Lûgati't-Türk. *Karadeniz*, 2016(32), 64-74.
- İnalcık, H. (1956). V. Beynelmilel onomastik ilimler kongresi. *Belleten*, 1956(78), 223-236.
- Örnek, S. V. (1973). *Budunbilim terimleri sözlüğü*. Türk Dil Kurumu.
- Sezen, T. (2017). *Osmanlı yer adları*. T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü.
- Şenel, M. (2013). *Elazığ ili yer adları üzerine bir inceleme*. Manas Yayınları.
- Şenel, M., & Yavuz, S. (2013). Yer adları (toponim) terimleri sözlüğü. *Turkish Studies International Periodical for The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8(8), 2239-2254.
- Toprak, S. V. (2012). Osmanlı yönetiminde Kuzey Afrika: Garp Ocakları. *Türkiyat Mecmuası*, 22(1), 223-237.
- Tütüncü, M. (2013). *Cezayir'de Osmanlı izleri (1516-1830)*. Çamlıca Basım Yayın.
- Ünal, U. (2017). *Önsöz. Osmanlı Yer Adları*. T. Sezen, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, s. V
- Vardar, B. (2007). *Açıklamalı dilbilim terimleri sözlüğü*. Multilingual Yayınları.